

DE OBITU ARCADI PROCOPI ENARRATIO (de bellis 1,2,1–10 et Herod. ab exc. D. Marci 1,3,5)*

Procopium in rebus gestis enarrandis veterum historicorum verba suae narrationi inseruisse notum pervulgatumque est¹. De morte Arcadi imperatoris haec fere refert Procopius (de bell. 1,2,1–10 ed. Haury): ἡνίκα τὸν βίον Ἀρκάδιος ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐν Βυζαντίῳ τελευτᾶν ἔμελλεν (ἦν γὰρ οἱ παῖς Θεοδοσίος οὐπω τοῦ τιτθοῦ ἀπαλλαγείς), διηπορεῖτο ἀμφί τε τῷ παιδί καὶ τῇ βασιλείᾳ, εὖ θέσθαι ἀμφω ὡς ἥκιστα ἔχων· ἐγένετο γὰρ τις αὐτῷ ἔννοια, ὡς, ἦν μὲν κοινωνόν τινα Θεοδοσίῳ τῆς ἡγεμονίας πορίζεται, αὐτὸς ἂν τὸν παῖδα διαχρησάμενος τῷ ἔργῳ εἴη [...]. ἦν δὲ μόνον αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καταστήσεται, πολλοὶ μὲν τῆς βασιλείας ἐπιβατεύουσι, τῆς τοῦ παιδὸς ἐρημίας, ὡς τὸ εἰκός, ἀπολαύοντες [...]. Ὀνώριον γὰρ οἱ τὸν θεῖον ἐπαρκέσειν οὐδαμῇ ἤλπισε, πονηρῶν ἤδη τῶν Ἰταλίας πραγμάτων ὄντων. οὐδὲν δὲ ἦσσαν καὶ τὰ ἐκ Μήδων αὐτὸν ζυνετάρασσε, δεδιότα μὴ οἱ βάρβαροι οὗτοι τῆς τοῦ αὐτοκράτορος καταθέοντες ἡλικίας ἀνήκεστα ἔργα Ῥωμαίου δράσωσιν. Ambigebat igitur Arcadius utrum filiolo (Thodosio scilicet iuniori), primam aetatem nondum egresso, patronum relinqueret necne; territabant insuper morientis regis animum insidiae quas Persas puero tensuso suspicabatur. Materiam historicam Procopium e Zacharia rhetore hoc loco hausisse v. d. Haury contendit²: delitescit tamen fortasse in verbis nuper prolatis locus quidam ex Herodiano historico sumptus; de qua re minime est quod mireris: legebatur Herodianum a primis aetatis Byzantinae historicis, ut monstrant Petrus Patritius et praesertim Iohannes Antiochenus³. Curas similes quibus Arcadius agitabatur et Marcum Antoninum morientem conflictasse Herodianus nos docet: timebat scilicet honestissimus princeps ne Commodus, adhuc adulescens, reverentia patris remota, libidini potuque impotenter vacaret Germanique, iuvenis aetatem despiciatui habentes, in limites imperi incursarent. Lege Herodiani verba (1,3,5 ed. Stavenhagen): τοιαύτας δὲ τυραννίδος εἰκόνας ὑποτυπούμενος ἐδεδίει τε καὶ ἤλπιζε⁴ (...) οὐ μετρίως δ' αὐτὸν ἐτάραττον καὶ οἱ Γερμανοὶ γειτνιώντες, οὓς οὐδέπω πάντας ἐκεχειρωτο [...] ὑπάπτειεν οὖν, μὴ τῆς ἡλικίας τοῦ νέου καταφρονήσαντες ἐπιθῶνται αὐτῷ. Res inter se arte cohaerent: uterque imperator moriens timet ne relicto filiolo res male

*) Grates ago professori B. Manuwald qui, ut locupletior adnotatiuncula evaderet, aliqua mecum communicavit.

1) Cfr. RE 47 (1957) Procopius, coll. 310–23 (B. Rubin) et P. Corolla, Spunti tudicidei nelle epistole di Procopio, Atene e Roma n.s. 42 (1997) 157–76.

2) J. Haury, Zur Beurteilung des Geschichtsschreibers Procopius von Caesarea, Muenchen 1896, 21–22 (praesertim 21 adn. 1).

3) De Iohanne, insigni et tamen hodie neglecto historiarum excerptore, optimam protulit dissertationem P. Sotiroudīs, Untersuchungen zum Geschichtswerk des Johannes von Antiochia, Thessalonike 1989: Eius fragmenta colligere et recensere mihi in animo est; de Petro Patritio cfr. C. De Boor, Roemische Kaisergeschichte in byzantinischer Fassung, Byz. Zeitschr. 1 (1892) 25.

4) Ubi ego, in nova scilicet ed. Teubneriana, cui instruendae totus incumbō, scribo cum Mendelssohno (ἀπ)ἤλπιζε, ut mihi suadet Dio Prus. 38,19, p. 34 l. 32 Arn.

procedant ((ἀπ)ήλιπιζεν / οὐδαμῆ ἤλιπισεν) exaggerantque timores (οὐ μετρίως δ' αὐτὸν ἐτάραπτον / οὐδὲν ἦσσον καὶ ... ξυνετάρασσον) vicini barbari (οἱ Γερμανοὶ γεινιῶντες / τὰ ἐκ Μήδων) ne scilicet adulescentiam novi imperatoris despiciant (μὴ τῆς ἡλικίας τοῦ μειρακίου καταφρονήσαντες / μὴ οἱ βάρβαροι τῆς τοῦ αὐτοκράτορος καταθέοντες ἡλικίας) bellumque inferant. Cum de talibus angerentur rebus, Marcus sodalibus (Herod. 1,4,1) Arcadius Isdigerdae (Proc. 1,2,7) filium commendavit.

Cum imitationes Herodianeae in Procopi operibus alibi, quod sciam, nondum prodierint, nimiae confidentiae esset inter primae aetatis Byzantinae Herodiani lectores statim Procopium adlegere, praesertim si cogitaveris rerum similitudinem in eundem verborum circuitum duos historicos deferre potuisse; sed a fide non abhorret Procopium Herodianum imitatum esse⁵.

Pisis

Carolus M. Lucarini

---

5) Adde in operum initiis imitationes crebriores esse, cf. G.B. Conte, Memoria dei poeta e Sistema letterario, Torino 1974, 47–56.